NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI, [2026-8]
ISSN:2181-1458
ISSN:2181-0427

09.00.00-FALSAFA
journal.namdu.uz
PHILOSOPHICAL

UDC: 101.1:316:355.09(575.1)

JALOLIDDIN MANGUBERDI FENOMENINI TADQIQ ETISHNING GERMENEVTIK VA RETROSPEKTIV XUSUSIYATLARI (BIRLAMCHI MANBALAR TAHLILI MISOLIDA)

Fayziyev Zavqiddin Xayrillayevich
mustaqil tadqiqotchi
Namangan davlat universiteti, O‘zbekiston
E-mail: Zavkiddinfajziev543@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0009-0000-5497-2292

Annotatsiya*: Ushbu maqolada XIII asrdagi mo‘g‘ullar istilosi davrida Sulton Jaloliddin Manguberdi fenomenini tadqiq etishning germenevtik va retrospektiv metodologik xususiyatlari ijtimoiy-falsafiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda an’anaviy xronologik va bayoniy tarixchilik qoliplaridan chekingan holda, o‘rta asr birlamchi manbalari – Shihobiddin an-Nasaviy, Alouddin Juvayniy, Ibn al-Asir, Rashiduddin va Mirzo Ulug‘bek asarlaridagi matn qatlamlarini falsafiy dekonstruksiya qilish maqsad qilingan. V. Diltey, F. Shleyermaxer, X.-G. Gadamer va M. Blok nazariyalari vositasida tarixiy manbalardagi sub’yektlik, ekzistensial tanlov, institusional vakuum va transgressiya hodisalari o‘rtasidagi dialektik bog‘liqlik yoritilgan. Manbalarni germenevtik qayta o‘qish orqali Sulton Jaloliddin kurashining ichki ontologik va ma’naviy-axloqiy mohiyati aniqlanib, uning milliy o‘zlik va davlatchilik suverenitetini saqlashdagi o‘rni fundamental asoslangan.*

Kalit so‘zlar: *Jaloliddin Manguberdi, germenevtika, retrospeksiya, birlamchi manbalar, tarixiy dekonstruksiya, ekzistensial tanlov, institusional vakuum, transgressiya, milliy o‘zlik, narrativ tahlil.*

ГЕРМЕНЕВТИЧЕСКИЕ И РЕТРОСПЕКТИВНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ИССЛЕДОВАНИЯ ФЕНОМЕНА ДЖАЛАЛ АД-ДИНА МАНКБУРНЫ (НА ПРИМЕРЕ АНАЛИЗА ПЕРВОИСТОЧНИКОВ)

Аннотация: *В данной статье с социально-философской точки зрения анализируются герменевтические и ретроспективные методологические особенности исследования феномена Султана Джалал ад-Дина Манкбурны в эпоху монгольского нашествия XIII века. Отходя от традиционных хронологических и описательных историографических рамок, исследование направлено на философскую деконструкцию текстовых слоев средневековых первоисточников – трудов Шихаб ад-Дина ан-Насави, Ала ад-Дина Джувейни, Ибн ал-Асира, Рашид ад-Дина и Мирзо Улугбека. Посредством теорий В. Дильтея, Ф. Шлейермахера, Х.-Г. Гадамера и М. Блока освещается диалектическая взаимосвязь между субъектностью, экзистенциальным выбором, институциональным вакуумом и явлениями трансгрессии в исторических текстах. Герменевтическое переосмысление источников позволило выявить внутреннюю онтологическую и духовно-нравственную сущность борьбы Султана Джалал ад-Дина и фундаментально обосновать его роль в сохранении национальной идентичности и государственного суверенитета.*

Ключевые слова: *Джалал ад-Дин Манкбурны, герменевтика, ретроспектива, первоисточники, историческая деконструкция, экзистенциальный выбор, институциональный вакуум, трансгрессия, национальная идентичность, нарративный анализ.*

HERMENEUTIC AND RETROSPECTIVE FEATURES OF STUDYING THE PHENOMENON OF JALAL AD-DIN MANGBURNI (ON THE EXAMPLE OF PRIMARY SOURCE ANALYSIS)

Abstract: *This article provides a socio-philosophical analysis of the hermeneutic and retrospective methodological features of studying the phenomenon of Sultan Jalal ad-Din Mangburni during the 13th-century Mongol invasion. Moving away from traditional chronological and descriptive historiographical frameworks, the study aims to philosophically deconstruct the textual layers of medieval primary sources—namely, the works of Shihab al-Din an-Nasawi, Ala al-Din Juwayni, Ibn al-Athir, Rashid al-Din, and Mirzo Ulugh Beg. Utilizing the theories of W. Dilthey, F. Schleiermacher, H.-G. Gadamer, and M. Bloch, the dialectical relationship between subjectivity, existential choice, institutional vacuum, and transgressive phenomena in historical texts is elucidated. Through a hermeneutic re-reading of the sources, the internal ontological and spiritual-ethical essence of Sultan Jalal ad-Din’s struggle is uncovered, and his foundational role in preserving national identity and state sovereignty is scientifically substantiated.*

Keywords: *Jalal ad-Din Mangburni, hermeneutics, retrospect, primary sources, historical deconstruction, existential choice, institutional vacuum, transgression, national identity, narrative analysis.*

Kirish (Introduction). Zamonaviy ijtimoiy-falsafiy fanlar va tarixiy metodologiya paradigmasida ulkan tarixiy shaxslar fenomenini tadqiq etish tub burilish bosqichini boshdan kechirmoqda. Uzoq yillar davomida ustuvorlik qilgan sof pozitivistik, bayoniy-xronologik va deskriptiv tarixchilik yondashuvlari chuqur ijtimoiy inqirozlar, sivilizasion to‘qnashuvlar hamda tizimli parchalanishlar davrida shaxs irodasi va jamiyat ongidagi ekzistensial transformatsiyalarni mukammal tushuntirib berishda o‘z cheklanganligini ko‘rsatdi. Shu sababli, tarixiy sub’yektning xarizmatik faoliyatini va uning ijtimoiy-siyosiy maydondagi qarorlarini falsafiy dekonstruksiya qilish hamda germenevtik-retrospektiv usullar vositasida qayta mushohada etish oliy akademik zaruratga aylandi.

Markaziy Osiyo davlatchiligi tarixida, xususan XIII asr boshlarida geosiyosiy va ijtimoiy-madaniy landshaftni tubdan o‘zgartirib yuborgan mo‘g‘ullar istilosi sharoitida Sulton Jaloliddin Manguberdi fenomeni alohida ontologik va madaniy-tarixiy maqomga egadir. Davlatning ma’muriy-institusional apparati yemirilgan, oliy boshqaruv tizimi falajlangan va jamiyat ommaviy anomiya (umidsizlik va me’yorsizlik) girdobiga tushgan lahzalarda, alohida shaxsning suveren irodasi va yagona qarshilik markaziga aylanish mexanizmini o‘rganish sof harbiy yilnomalar chegarasidan chiqadi. Bu o‘rinda tadqiqot ob’yekti shunchaki muayyan tarixiy voqealar tizmasi emas, balki tarixiy matnlarda, she’riy va nasriy yilnomalarda muhrlangan ma’no qatlamlaridir.

Ushbu metodologik vazifani amalga oshirishda germenevtika va retrospeksiya usullari bir-birini to‘ldiruvchi fundamental gnoseologik qurol sifatida maydonga chiqadi. Retrospektiv yondashuv bugungi ijtimoiy-falsafiy va metodologik bilimlar balandligidan turib o‘tmishga nazar solish, natijalardan sababga qarab mantiqiy zanjir tiklash imkonini bersa, germenevtik yondashuv birlamchi manbalar mualliflarining (Shihobiddin an-Nasaviy, Alouddin Juvayniy, Ibn al-Asir va boshqalar) ijtimoiy-psixologik holati, ongi va kontekstiga kirib borish orqali matnning yashirin substansional mazmunini anglashga xizmat qiladi. Tadqiqotning markaziy ilmiy muammosi – o‘rta asr birlamchi manbalarini germenevtik qayta o‘qish va retrospektiv tahlil qilish vositasida Jaloliddin Manguberdi fenomenining ijtimoiy-falsafiy, ontologik hamda axloqiy-siyosiy mohiyatini ochib berishdan iboratdir.

Adabiyotlar tahlili (Literature review). Tarixiy manbalarni va tarixiy shaxs fenomenini germenevtik hamda retrospektiv tahlil qilishning nazariy-metodologik poydevori G‘arb va Sharq falsafiy an’analarida turli bosqichlarda shakllanib kelgan. G‘arb falsafiy tafakkurida germenevtika dastlab muqaddas matnlarni sharhlash san’ati sifatida paydo bo‘lgan bo‘lsa, XIX-XX asrlarga kelib V. Diltey, F. Shleyermaxer, X.-G. Gadamer va P. Rikyor tadqiqotlari sharofati bilan umumbashariy va ijtimoiy-insonshiylik fanlarining markaziy metodologiyasiga aylandi [4; 5].

Xususan, Fridrix Shleyermaxer germenevtikani “tushunish san’ati” sifatida talqin etib, tadqiqotchi oldiga matn muallifining psixologik va intellektual dunyosiga qayta kirib borish (rekonstruksiya) va matnni muallifning o‘zidan ham yaxshiroq anglash vazifasini qo‘yadi [4]. Bu yondashuv XIII asr muarrixlari tomonidan yozilgan yilnomalarni o‘rganishda juda muhimdir, chunki Shihobiddin an-Nasaviy yoki Alouddin Juvayniy kabi mualliflarning matnlari ortida ular yashagan davrning psixologik bosimi, e’tiqodiy qarashlari va shaxsiy kechinmalari yashiringan [1; 6].

Vilgelm Diltey esa o‘zining “Ruhiy-ma’naviy fanlarga kirish” va “Germenevtika paydo bo‘lishi” asarlarida tabiiy fanlarga xos bo‘lgan “tushuntirish” metodologiyasiga qarama-qarshi o‘laroq, ijtimoiy va tarixiy fanlar uchun “tushunish” tamoyilini ilgari suradi [4]. Diltey konsepsiyasiga ko‘ra, tarixiy hodisa yoki shaxsni shunchaki tashqi sabab-oqibat zanjiri orqali tushuntirib bo‘lmaydi; tadqiqotchi o‘sha tarixiy sub’yektning ichki kechinmalarini o‘z ongida qayta boshdan kechirishi va uning ekzistensial holatiga sherik bo‘lishi lozim [4]. Jaloliddin Manguberdining Sind daryosi bo‘yidagi yoki Parvon jangidagi qarorlarini tahlil qilishda aynan shunday “ichki kechinmaga sherik bo‘lish va tushunish” metodologiyasi suv va havoday zarurdir.

Xans-Georg Gadamer o‘zining “Haqiqat va metod” fundamental asarida germenevtikani ontologik darajaga ko‘tardi [5]. Gadamer “ufqlar qo‘shilishi” konsepsiyasini ilgari suradi. Bunga ko‘ra, o‘tmish matnini tadqiq qilayotgan bugungi tadqiqotchining madaniy-metodologik ufqi bilan tarixiy matnda muhrlangan o‘tmish ufqi bir-biriga to‘qnashadi va sintezlashadi. Bu jarayonda tarixiy manba shunchaki o‘lik ob’yekt emas, balki tadqiqotchi bilan tirik muloqotga kirishuvchi sub’yektga aylanadi [5].

Tarixiy retrospeksiya usuli esa “Annallar maktabi” vakillari Mark Blok va Lyusyen Fevr tomonidan chuqur asoslangan [2]. M. Blok o‘zining “Tarixning hunarmandchiligi yoki tarixchi kasbi” asarida “hozirgi kunni o‘tmish orqali, o‘tmishni esa hozirgi kun orqali anglash” tamoyilini ko‘rsatib o‘tadi [2]. Retrospektiv metodologiya bugungi kundagi inqirozli ijtimoiy jarayonlar va yetakchilik fenomenining tayyor model va oqibatlaridan turib, XIII asrdagi Xorazmshohlar davlatining institusional parchalanishi va Manguberdi faoliyatini qayta tiklash imkonini beradi.

Sharq tarixnavisligi va falsafasida Jaloliddin Manguberdi davriga oid manbaviy baza V.V. Bartold [2], Z.M. Buniyotov [3], T.I. Sultanov [7], J. Rahimov va I. Sayfnazarov kabi yirik olimlar tomonidan manbashunoslik va tarixnavislik

nuqtai nazaridan atroflicha o‘rganilgan. Ammo ushbu manbalardagi ma’lumotlarni germenevtik dekonstruksiya qilish, ya’ni matn ichidagi ramzlar, psixologik kontekst, “ontologik mas’uliyat” va “transgressiya” konseptlarini falsafiy jihatdan umumlashtirish ijtimoiy falsafa oldida turgan muhim vazifaligicha qolmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi (Research methodology). Jaloliddin Manguberdi faoliyatini va uning tarixiy-ma’naviy merosini tadqiq etishda sof faktlarni sanashdan iborat bo‘lgan pozitivistik yondashuvlardan farqli ravishda, voqelikning ichki ontologik va ijtimoiy-psixologik qatlamlarini ochib beruvchi integrasialashgan metodologik apparat qo‘llanildi. Tadqiqotning nazariy-metodologik asosini tizimlilik, tarixiylik, mantiqiylik, germenevtik qayta o‘qish va retrospektiv dekonstruksiya tamoyillari tashkil etadi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi maxsus va fundamental ijtimoiy-falsafiy metodlar majmuasidan foydalanildi:

Germenevtik metod va narrativ tahlil: Birlamchi tarixiy manbalar - Shihobiddin an-Nasaviyning “Sirat as-sulton Jalal ad-Din Mankburni”, Alouddin Juvayniyning “Tarixi jahongushoy”, Ibn al-Asirning “Al-komil fi-t-tarix”, Rashiduddinning “Jome at-tavorix” hamda Mirzo Ulug‘bekning “To‘rt ulus tarixi” asarlari matni tahlil qilindi [1; 6; 8]. Matnlardagi til birliklari, ramzlar va mualliflarning ijtimoiy-psixologik kayfiyati qayta tahlil qilinib, manba ortidagi yashirin ma’nolar va ekzistensial holatlar yuzaga chiqarildi.

Retrospektiv metod: Bugungi davlatchilik suvereniteti, milliy o‘zlikni anglash va global tahdidlar sharoitidagi rahbarlik fenomeni haqidagi zamonaviy falsafiy konsepsiyalardan turib XIII asrdagi institusional vakuum hamda madaniy-ijtimoiy inqiroz jarayonlarining sabab-oqibat aloqadorligi qayta tiklandi [2].

Tizimli-strukturaviy tahlil: Xorazmshohlar imperiyasining so‘nggi davridagi boshqaruv tizimi, harbiy elita va ijtimoiy anomiya holati yagona destruktiv tizim sifatida, Jaloliddin Manguberdi faoliyati esa ushbu tizim ichida yuzaga kelgan avtonom va qayta tiklanuvchi sinergetik markaz sifatida tadqiq etildi.

Transgressiya va ekzistensial tanlov konsepsiyasi: J.-P. Sartr va M. Fuko falsafasidagi tushunchalar asosida Sultonning Sind (Hind) daryosi bo‘yidagi xatti-harakati tabiiy, siyosiy va harbiy chegaralardan chiqish, mutlaq suveren irodani namoyish etish hodisasi sifatida baholandi.

Natijalar va muhokama (Results and discussion). Tarixiy manbani germenevtik tahlil qilish eng avvalo muallifning ijtimoiy pozisiyasi va psixologik holatini aniqlashni talab etadi. Sulton Jaloliddin haqida axborot beruvchi asosiy o‘rta asr muarrixlari bir-biridan keskin farq qiluvchi ijtimoiy-madaniy va siyosiy muhitda ijod qilganlar. Bu esa ularning matnlarida manbaviy rang-baranglikni va turli darajadagi sub’yektivlikni keltirib chiqargan (1-jadval).

1-jadval.

Jaloliddin Manguberdi fenomeni aks etgan asosiy birlamchi manbalarning germenevtik va retrospektiv tahlili

Manba nomi va muallifi	Muallifning ijtimoiy-siyosiy pozisiyasi	Matndagi markaziy konsept va falsafiy mazmun	Germenevtik tahlil xulosasi
“Sirat as-sulton Jalal ad-Din Mankburni” (Shihobiddin an-Nasaviy) [1]	Sultonning shaxsiy kotibi, voqealarning bevosita ishtirokchisi va guvohi	Institusional vakuum va shaxsiy tragediya: Shaxsiy fidokorlik, yolg‘izlik va mas’uliyat	Guvohlik germenevtikasi: Matn Sultonning ichki psixologik kechinmalari va suveren irodasini xolis ochib beradi
“Tarixi jahongushoy” (Alouddin Atamalik Juvayniy) [6]	Mo‘g‘ullar saroyida xizmat qilgan olim va davlat arbobi	Dushman e’tirofi va xarizma: Chingizxon va mo‘g‘ul elitasining Sultonga bo‘lgan hayrati	Muqobil germenevtika: Dushman matnida qahramon obrazining tan olinishi orqali fenomenning universalligi asoslanadi
“Al-komil fi-t-tarix” (Ibn al-Asir) [9]	Mustaqil arab tarixchisi, inqirozni tashqaridan kuzatuvchi	Ijtimoiy anomiya va sivilizasion inqiroz: Ummatning mag‘lubiyati va umidsizlik muhiti	Retrospektiv tanqid: Voqealarga umum-islom sivilizatsiyasi inqirozi va fojiasi nuqtai nazaridan baho beriladi
“To‘rt ulus tarixi” (Mirzo Ulug‘bek) [8]	Temuriylar davri hukmdori va mutafakkiri, retrospektiv tadqiqotchi	Meta-tarixiy ko‘prik va milliy o‘zlik: Davlatchilik an’anasi va ozodlik ruhi	Tarixiy retrospeksiya: Jaloliddin kurashi kelajak avlodlar uchun davlatchilik va mardlik modeli sifatida mazmunlanadi

Shihobiddin an-Nasaviyning asari germenevtik jihatdan eng yuqori qimmatga ega, chunki muallif Sulton bilan birga barcha harbiy yurishlarda, fojiali chekinishlarda va ichki siyosiy ziddiyatlarda bevosita ishtirok etgan [1]. Nasaviy

matnlarida Jaloliddin shunchaki afsonaviy qahramon emas, balki atrofidagi xoinliklar, elitalarning tarqoqligi va resursning yo‘qligi sharoitida oliy ontologik mas’uliyatni bo‘yniga olgan real inson sifatida gavdalanadi [1]. Alouddin Juvayniy matnini germenevtik dekonstruksiya qilish esa o‘ziga xos metodologik paradoksni yuzaga chiqaradi: Mo‘g‘ul hukmdorlariga xizmat qilgan muarrix Jaloliddinning mardligini va Chingizxonning unga bo‘lgan cheksiz hayratini yashira olmaydi [6]. Chingizxonning Sind daryosi bo‘yidagi “Otaning mana shunday o‘g‘li bo‘lsin...” degan mashhur xitobi Juvayniy asarlari orqali bizgacha yetib kelgan [6]. Bu germenevtikada “dushman narrativida haqiqatning namoyon bo‘lishi” deb ataladi. Sultonning irodasi va jasorati hatto bosqinchilar va jahonni titratgan mo‘g‘ul xoni tomonidan ham mutlaq qadriyat sifatida tan olingan.

1221 yilning kuzida sodir bo‘lgan Sind (Hind) daryosi bo‘yidagi tarixiy voqelik Sulton Jaloliddin faoliyatining markaziy ontologik nuqtasidir. Nasaviy va Juvayniy guvohlik berishicha, mo‘g‘ul qo‘shinlari Sulton kuchlarini daryo qirg‘og‘iga qisib qo‘yadi va atrof to‘liq qurshovga olinadi [1; 6]. Mavjud geosiyosiy va harbiy sharoit nuqtai nazaridan mag‘lubiyat va asirlik muqarrar edi. Ushbu vaziyatni J.-P. Sartrning “ekzistensial tanlov” va M. Fuko hamda J. Batayning “transgressiya” konsepsiyalari orqali falsafiy dekonstruksiya qilish quyidagi xulosalarni beradi:

Asirga tushish yoki mo‘g‘ullarga taslim bo‘lish tirik qolish imkonini berar edi, ammo bu suveren maqomdan, shaxsiy va milliy sha’ndan voz kechish - ekzistensializm tilida “soxta borliq”ga rozi bo‘lishni anglatar edi.

Sulton Jaloliddin o‘z otini, qurol-aslahalari va sovuti bilan birga, 8-10 metrlik balandlikdan vahshirayotgan suv girdobiga otadi [1]. Bu shunchaki jismoniy jon saqlash harakati emas, balki inson ongi va irodasining mavjud tabiiy va geosiyosiy chegaralarni (limitlarni) yorib o‘tishi - chinakam transgressiya hodisasidir [6].

Sulton suvdan sog‘-omon chiqib, narigi qirg‘oqda mo‘g‘ullarga qarab qilich o‘qtaladi [1]. Bu harakat orqali u davlat apparati to‘liq vayron bo‘lgan sharoitda ham shaxsning avtonom irodasi va suvereniteti aslo yengilmasligini, tana va ruhning oxirgi qal’a sifatida saqlanib qolishini isbotladi.

Jaloliddin Manguberdi fenomenini faqat XIII asr matnlari doirasida o‘rganish to‘liq manzarani ko‘rish uchun yetarli emas. Bu o‘rinda tarixiy retrospeksiya usuli vositasida kelajak davr mutafakkirlarining ushbu fenomenga bergan bahosini tahlil qilish muhim metodologik ahamiyatga ega.

Temuriylar davrining yirik davlat arbobi va mutafakkiri Mirzo Ulug‘bek o‘zining “To‘rt ulus tarixi” asarida Sulton Jaloliddin faoliyatiga alohida to‘xtalib o‘tadi [8]. Mirzo Ulug‘bek retrospeksiyasining asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

Ulug‘bek Sulton Jaloliddin kurashini shunchaki bir sulolaning omon qalish harakati emas, balki Markaziy Osiyo davlatchiligi va harbiy san’atining uzilmas rishtasi sifatida talqin etadi [8].

Temuriylar retrospeksiyasida Jaloliddin siymosi Amir Temur va uning avlodlari uchun milliy ozodlik, mardlik va tizimli tahdidlarga qarshi turk-islom dunyosining integrasion ramzi sifatida gavdalanadi [8].

Retrospektiv yondashuv shuni ko‘rsatadiki, Sulton Jaloliddinning mo‘g‘ul bosqinchilariga qarshi 11 yillik beamon kurashi Markaziy Osiyo xalqlarining milliy-madaniy va davlatchilik ongi butunlay so‘nib ketmasligini ta’minlagan va kelajakda Temuriylar renessansi uchun ma’naviy poydevor xizmatini o‘tagan.

Xulosa (Conclusion). Sulton Jaloliddin Manguberdi fenomenini birlamchi manbalar asosida germenevtik va retrospektiv tadqiq etish quyidagi fundamental ijtimoiy-falsafiy xulosalarni chiqarish imkonini beradi:

XIII asr birlamchi manbalari (Nasaviy, Juvayniy, Ibn al-Asir va boshqalar) sof xronologik faktlar yig‘indisi emas, balki og‘ir ijtimoiy-madaniy inqiroz davrining ekzistensial va psixologik holatini aks ettiruvchi murakkab metaforik va semiotik tizimdir [1; 6.]. Germenevtik metod ushbu manbalar ortidagi “avtonom suveren iroda” va “institusional vakuum” konseptlarini yuzaga chiqaradi.

Sulton Jaloliddinning Sind daryosi bo‘yidagi xatti-harakati va keyingi kurashlari ijtimoiy falsafa nuqtai nazaridan inson irodasining mavjud cheklovlar (limitlar) va muqarrar mag‘lubiyat konsepsiyasidan chiqishi - transgressiv sakrashidir. Davlat apparati to‘liq vayron bo‘lgan sharoitda shaxsning o‘zi davlatchilik va suverenitetning yagona substansional manbaiga aylanadi.

Mirzo Ulug‘bek va undan keyingi davr tarixnavisligi retrospeksiyasi Jaloliddin Manguberdi fenomenining meta-tarixiy ahamiyatini tasdiqlaydi [8]. Sultonning kurashi Markaziy Osiyo davlatchilik an’anasining uzviyligini va xalqning ma’naviy immunitetini saqlab qolgan fundamental omil sifatida maydonga chiqadi.

Zamonaviy globallashuv va geopolitik beqarorlik sharoitida Jaloliddin Manguberdi fenomenini germenevtik tahlil qilish yoshlar ongida milliy o‘zlikni, vatanparvarlikni hamda tizimli inqirozlarga qarshi ichki ma’naviy-axloqiy bardoshlilikni shakllantirishda muhim nazariy-metodologik manba bo‘lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro‘yxati (references).

1. Шихаб ад-Дин Мухаммад ан-Насави. Сират ад-султан *Джалал* ад-Дин Манкбурны / Перевод с арабского, предисловие, комментарии, примечания и указатели З. М. Буниятова. – Ташкент: Узбекистан, 1999. – 432 с.

2. Блок М. Апология истории или ремесло историка / Пер. Е. М. *Лысенко*. – М.: Наука, 1986. – 254 с.

3. Буниётов З. М. Хоразмшоҳлар-Ануштегинийлар давлати (1097–1231). – Тошкент: Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1998. – 284 б.

4. Дильтей В. Собрание сочинений в 6-ти томах. Том 1. Введение в науки о духе: Взгляд на состояние общества и истории / Пер. с нем. под ред. В. С. Малахова. – М.: Дом интеллектуальной книги, 2000. – 272 с.

5. Гадамер Х.-Г. Истина и метод: Основы филос. герменевтики / Пер. с нем.; общ. ред. и вступ. ст. Б. Н. Бессонова. – М.: Прогресс, 1988. – 704 с.

6. Алоуддин Атамалик Жувайний. Тарихи жаҳонгушой (Жаҳон фатиҳи тарихи) / Форс тилидан олд сўз ва изоҳлар билан таржимон Н. Норқулов. – Тошкент: Мумтоз сўз, 2015. – 512 б.

7. Султанов Т. И. Чингиз-хан и Чингизиды. Судьба и власть. – М.: АСТ, 2006. – 445 с.

8. Мирзо Улуғбек. Тўрт улус тарихи / Форс тилидан Б. Аҳмедов, Н. Норқулов, М. Ҳасанов таржимаси. – Тошкент: Чўлпон, 1994. – 352 б.

9. Ибн ал-Асир. Ал-Камил фи-т-тарих (Полный свод истории) / Перевод с арабского языка, примечания и комментарии П. Г. Булгакова; дополнения Ш. С. Камолиддина. – Ташкент: Узбекистан, 2006. – 560 с.

10. Рашид ад-Дин. Сборник летописей / Пер. с персидского О. И. Смирновой, под ред. А. А. Семенова. – М.-Л.: Издательство АН СССР, 1952. – Т. 1, кн. 2. – 316 с.

11. Раҳимов Ж. Жалолиддин Мангуберди – буюк саркарда. – Тошкент: Маънавият, 1999. – 128 б.

12. Сайфназаров И. Жалолиддин Мангуберди – ватанпарварлик ва мардлик тимсоли. – Тошкент: Тафаккур, 2021. – 160 б.

13. Schleiermacher, F. Hermeneutics and Criticism: And Other Writings / Translated and edited by Andrew Bowie. – Cambridge: Cambridge University Press, 1998. – 314 p.

14. Ricoeur, P. Hermeneutics and the Human Sciences: Essays on Language, Action and Interpretation / Translated and edited by John B. Thompson. – Cambridge: Cambridge University Press, 2016. – 338 p.